

MÜZİK VE DANSIN GREK KUTSAL TÖRENLERİ VE YAŞAMINDAKİ ÖNEMİ

 Laleş USLU AZARAK*

ÖZET

Tarih boyunca müzik ve dans, hemen hemen bütün topluluklarda ve kadim dinlerde kutsal törenlere eşlik ederek katılımcıların duygu dünyasını etkilemiş, böylece kendinden geçmesini ve bir nevi Tanrı'ya ulaşmalarını sağlamıştır. Aynı zamanda kutsal törenlerde dans ve müziğin kullanılması bireyler arasında bir bağ kurarak bireyi yaşadığı toplumun bir parçası hâline getirmiş, bu yönüyle bireyde aidiyet duygusunu pekiştirerek sosyalleşmesini sağlamıştır. Tüm kültürlerde olduğu gibi müzik ve dans, Greklerin mitoloji ve felsefesinde de yer edinerek onların sosyal yaşantılarını etkilemiştir. Bu yönüyle güçlü bir metafor özelliği taşımaktadır. Greklerde müzik ve dansın tanrılara dayandırılması ve kutsal törenlerde kullanılması topluluklar üzerinde güçlü bir etki yaratmış ve kutsallık sağlamıştır. Ayrıca müzik ve dans, eğlence ve symposionların vazgeçilmez unsurları olmuştur. Bu makalede, Greklerde toplum ve birey ilişkisinde müzik ve dansın yeri, kutsal törenlerdeki rolü ve sosyal yaşantıdaki önemi incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: arkeoloji, müzik, dans, Grek, kutsal tören

The Place and Importance of Music and Dance in Greek Rituals

ABSTRACT

Throughout history, music and dance have influenced the emotional world of the participants by accompanying rituals in almost all communities and ancient religions, thus allowing them to pass out and reach God in a way. At the same time, the use of dance and music in rituals has made the individual a part of the society he/she lives in by establishing a bond between individuals, and in this respect, it has reinforced the sense of belonging in the individual and enabled him/her to socialize. As in all cultures, music and dance took place in the mythology and philosophy of the Greeks and affected their social lives. In this respect, it has a strong metaphor feature. In the Greeks, the attribution of music and dance to the gods and their use in rituals had a strong impact on communities and provided holiness. In addition, music and dance have been indispensable elements of entertainment and symposiums. In this article, the place of music and dance in the relationship between society and the individual in the Greeks, their role in rituals and their importance in social life are examined.

Key Words: archaeology, music, dance, Greek, sacred ceremony

* Dr. Öğr. Üyesi, Dicle Üniversitesi Sezai Karakoç Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü, Diyarbakır / TÜRKİYE, lalesuslu@gmail.com

Araştırma Makalesi / Research Article

Atıf / Cite as: Uslu Azarak, L. (2025). Müzik ve dansın Grek kutsal törenleri ve yaşamındaki önemi. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(49), 707-718. <https://dx.doi.org/10.21550/sosbilder.1622400>

Gönderim Tarihi / Sending Date: 15 Ocak / January 2025

Kabul Tarihi / Acceptance Date: 23 Mayıs / May 2025

Giriş

Güzel sanatların dallarından olan müzik ve dansın her toplumda olduğu gibi Greklerde de büyük bir öneme sahip olduğu yapılan arkeolojik kazılardan elde edilen verilerden anlaşılmıştır. Heykel, seramik, mozaik vb. eserlerde müzik ve dans sevilerek işlenen sahneler arasında yer almıştır. Grek mitolojisinde Mousalar güzel sanatlarla ilişkilendirilmiş ve bu sanat dallarından her biriyle bir Mousa görevlendirilmiştir. Müzik ve dansla Platon, Aristoteles, Pythagoras gibi düşünürler de ilgilenmiş ve öğretilerinde bu olgulardan söz etmişlerdir. Aynı zamanda tragedya ve komedyaya yazarlarının da eserlerinde dans ve müzikten söz ettikleri görülmektedir.

Grekler, günlük yaşamlarında düğün, cenaze ve symposionlarda müzik ve dansı kullanmışlardır. Greklerin dininde ve kutsal törenlerinde müzik ile dans, önemli bir yer tutmuş ve etkiyi artırmak amacıyla kullanılmıştır. Tanrı ve tanrıçalar adına düzenlenen festivallerde en yoğun duyguları müzik ve dansı kullanarak yaşamışlardır. Grekler, bu iki olguyu Asklepiyon kültüründe sağlık alanında da çok etkili birer araç olarak kullanmışlardır.

Birey ve toplum arasında köprü kuran kutsal törenler, inanç sistemlerinin ayrılmaz bileşeni olmuştur. Kutsal törenlerin uygulanması, toplumları güdülemiş ve aynı zamanda canlı, yoğun ve insan ruhuna işleyen özellikleriyle bireylerin tanrı veya tanrılara ulaşmasını sağlayan önemli bir olgu olmuştur. Bu yönüyle dans ve müzik, kutsal törenlere katılan bireyler arasında bir bağın oluşmasını sağlamış ve belli bir topluluğa ait olma, ortak hareket edebilme ve bir birlik hâlinde olmalarını sağlamış, bu duygusuyla bireyde özgüven oluşturmuştur. Kutsal törenlerde, müziğin etkisiyle birey ya da toplum, dans edip vecde gelmiştir. Greklerde kutsal törenlerde müzik ve dans, antik kaynaklarda söz edilmiş ve ayrıca çok sayıda arkeolojik eserde (seramik, heykel, mozaik vb.) sıklıkla betimlenmiştir. Fakat konuyu sınırlandırma adına seramikler üzerindeki bazı betimlemeler incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

Bu makalenin amacı, Grek kutsal törenlerinde müzik ve dansın yeri, önemi incelenmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda, antik kaynaklardan ve arkeolojik verilerden, Grek seramikleri üzerine betimlenmiş sahnelerden yararlanılmıştır. Müzik ve dans konusu birçok Grek eserinde işlenmekle birlikte bu makalede seramikler üzerindeki sahnelere yer verilmiştir. Bu çalışmayla Greklerde müzik ve dansın, gündelik yaşamdaki ve özellikle kutsal törenlerdeki yeri ve önemi değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Greklerde Müzik, Dans ve Kutsal Törenler

Greklerin sosyal yaşantısında önemli bir yer tutan müzik ve dans, her zaman önemini korumuş ve aynı zamanda birçok kutsal törenle kutsal bir boyut kazanmıştır. Müzik ve dansla birlikte tanrılarla iletişim kurulmuş, tanrıların mutlu edilmesi amaçlanmıştır (Yiğit, 2023: 95-108). Greklerde doğum, evlilik, ölüm gibi olgularda dans ve müziğin kullanılması, bu törenlerin coşkusunu ve etkisini arttırmıştır. Festival, symposion, düğün, cenaze ve spor yarışmalarında da müziğin etkileyici gücünden yararlanmışlardır (Civelek, 2016: 38-39; Schwemer, 2013: 223; Altunay, 2014: 111).

Bu bağlamda Grek toplumu için kutsal sayılan evlilik törenleri müzik ve danslarla kutlanmıştır. Tanrıçaların gözetiminde yapılan evliliğe bir kutsiyet atfedilmiştir. Gelin, odasındayken (talamos) bakirelerden yani genç kızlardan oluşan bir koro, gelini yatıştırmak ve evliliğe teşvik etmek için düğün şarkılarını söyleyerek tanrılardan çifti kutsamaları istenmiştir (Zaidman, 2005: 365). Şair Theokritos, “Epithalamion”da, “Mutlu ol genç gelin. Mutlu ol soylu bir kayınbabanın damadı. Bebeklerin dadısı Leto size güzel çocuklar versin. Cypris, karşılıklı sevgide sizi eşit kılsın; Kronos’un oğlu Zeus size soylu ellerden soylu ellere geçen ebedi refah getirsin” (Theokritos, 1949: 132) diyerek güzel dileklerde bulunulmuştur. Düğünlerde olduğu kadar ölü törenlerinde de müzik önemli bir yer tutmuştur (Zaidman, 2005: 368).

Grek dini festivallerinde müzik ve dans katılımcıların hem vecde gelmeleri hem de bireylerde coşku oluşturmak amacıyla kullanılmıştır. Grek müzik literatüründe her bir tanrıya seslenme “hymnos” olarak anılmıştır. Dionysos’a seslenmenin adı “dithyrambos”, Apollon’a seslenmenin adı ise “paean”dır (Friedell, 2011: 114). Ölüler için övgü dolu sözlerin, ağıtların adı “threnoi” yarışlarda kazanan kişileri öven şarkılar “epinikion, düğün gecesi evlenen çiftlere söylenen şarkılar “epithalamios”, şölenlerde, ziyafetlerde söylenen neşeli şarkılar ise “akolion” olarak anılmıştır (Friedell, 2011: 114). Şairler, eserlerini lyra ve kythara eşliğinde seslendirmişlerdir (Friedell, 2011: 114; Randel, 1986: 346). Müzikle şiir birbirini tamamlamıştır (Friedell, 2011: 114). Bu duruma Sappho (Darga, 2013: 281; Şahin, 2013: 127; Uslu, 2018: 63) ve Alkaeus (Uslu, 2018: 63; Boardman, 2013: 159) örnek olarak verilebilir. Sappho, Klasik Dönem’in başlarına ait kırmızı figürlü bir vazonun gövde kısmında (MÖ 480), onun gibi şair ve müzisyen olan Alkaeus ile betimlenmiştir (Boardman, 2013: 159, fig. 261). (Görsel 1).



Görsel 1: Sappho ile Alkaeus (MÖ 480). (Boardman, 2013, fig. 261).

Lyra, kythara gibi telli çalgılar; syrinks, aulos ve salpinks olarak anılan nefesli çalgılar kullanmışlardır (Friedell, 2011: 114; Civelek, 2016: 38). Tellî ve nefesli enstrümanlarla yapılan sözsüz müziğe “kytharodia” ve “aulodia” denilmiştir. Genellikle tek sesli çalgılar ve birkaç basit nota, bir giriş taksimi ve bir ana taksimle şarkının melodisi oluşturulmuştur (Friedell, 2011: 114).

Grekçe χορός (khorós), “dans” anlamındadır ve müziği tamamlayan önemli bir unsurdur (Civelek, 2017: 3). Önceleri dans alanını belirten khoros, sonraları dans edenler ve şarkıcılar tanımını karşılamıştır (Friedell, 2011: 113). Bazı danslar, tanrı ve tanrıçalara adanmıştır; “pyrrikhe” Athena’ya, “geranos” Apollon’a ve Minotauros’u öldürdükten sonra labirentten çıkışını hatırlatan danslarıyla, Grek milli kahramanı Theseus’a, Satyros ve Mainadlar’ın vürmalı çalgılar eşliğinde kendinden geçerek yaptıkları dans ise Dionysos’a adanmıştır (Estin & Laporte, 2002: 52). Bütün Grek festivallerinde koro ve dans, kutsal törenlerin ayrılmaz bir parçası olmuştur. Koronun söylediği şarkı sözleri coşkuyu artırmış, daha çok tanrı ve tanrıçaları övmüştür. Dionysos adına düzenlenen festivallerden olan Anthesteria’da koronun söylediği şarkı sözleri şu şekildedir: “Soylu boğa, efendi Dionysos, Elislilerin el değmemiş tapınağına gel, dört ayağı üzerinde sıçrayan Kharitlerle birlikte gel.” (Zaidman, 2005: 358). Koronun şarkı sözleriyle kutsal törenlerdeki coşku ve heyecan doruğa ulaşmıştır. Dionysos festivallerinde katılımcılar, şarabın da etkisiyle müzik ve dansla kendilerinden geçmişlerdir (Estin & Laporte, 2002: 53), (Görsel 2a-b). Bu festivallerde katılımcıların dans hareketlerinin kusursuz olmasından çok heyecan, coşku vb. derin duyguların ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.



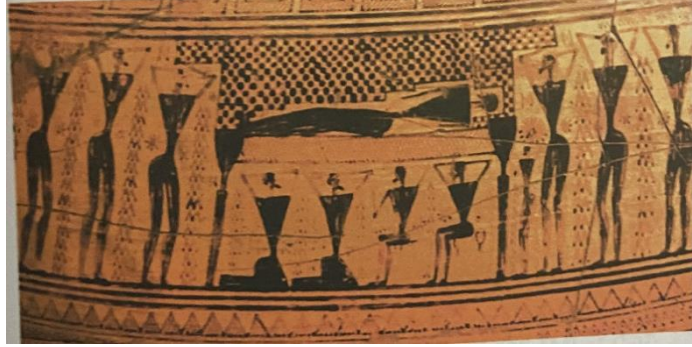
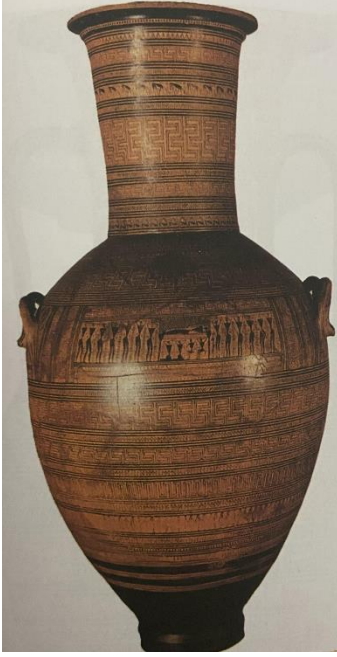
Görsel 2a-b: MÖ 470-460. Dionysos şenliklerine katılan Menad ve Satyrler müziğin de etkisiyle kendilerinden geçerek dans etmeleri (Boardman, 2002: Fig. 132.2).

Müzikle ilgili kanıtlar, Hellas'ta MÖ VIII. yüzyıla dek gitmektedir (Friedell, 2011: 113). MÖ 750'lerden itibaren özellikle seramiklerde müzik aletlerinin de olduğu sahneler görülmektedir (Civelek, 2016: 38). Bu betimlemelerde yetişkin kadın ve erkeklerin bir arada törenlere katıldığı anlaşılmaktadır (Civelek, 2017: 2-3). Geometrik Stil'deki seramiklerde MÖ 750'lerden itibaren eğlence sahneleri ve cenaze törenleri konu edilmiştir (Civelek, 2016: 38; Civelek, 2017: 3). Bu törenlerde, el ele tutuşarak dans eden erkek ve kadınların olduğu görülmektedir (Görsel 3). Spartalılar her ne kadar dans ve müzik gibi güzel sanatları reddetmiş olsalar da MÖ 6. yüzyıldan önce müzik ve dansa önem vermişlerdir (Estin & Laporte, 2002: 53).



Görsel 3: MÖ 750-700. Atina'dan bir kase üzerine işlenmiş dans sahnesi (Civelek, 2017: Fig. 7).

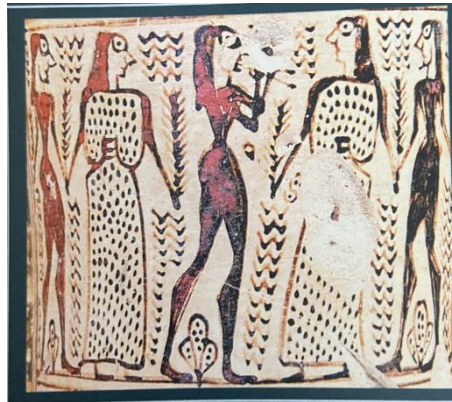
Geometrik Dönem'de Dipylon Ressamı'na ait (MÖ 760-750) karından kulplu amphora üzerine betimlenen sahnede kadınların saçlarını yolarak ağıt yaktıkları görülmektedir. Ölü için yakılan ağıtlar ve özellikle kadınların saçlarını yolması günümüzde hâlâ bazı toplumlarda rastlanan bir davranış şeklidir (Görsel 4a-b).



Görsel 4a-b: Dipylon Ressamı, MÖ 760-750. karından kulplu amphora üzerine betimlenen ağıt yakan kadınlar, prothesis sahnesi ve ayrıntısı (Atila, 2021: Fig. 57 a-b).

Seramik üzerinde betimlenen sahnelerde görüldüğü gibi, acının müzikle harmanlanması olasılıkla acıyı hafifleten bir unsur olarak görülmüştür. Müzik ve dansın bir başka etkisi ise mekan ve bireyi bütünleştirerek farklı bir atmosfer yaratmasıdır. Müzik, dans ve kutsal törenlerin birlikteliği katılımcılarda duygusal bir deneyim ve ruhsal derinleşme sağlayarak bireyde güçlü bir motivasyon yaratmıştır (Hays & Minichiello, 2005: 83-96). Bu bağlamda inancın ayrılmaz bir parçası ve bireysel olduğu kadar, sosyal bir olgu da olan dinsel törenler topluluklar tarafından uygulanarak nesilden nesile aktarılmıştır (Garcia vd., 2006: 74).

Analatos Ressamı'na ait (MÖ 690-680) bir başka vazo üzerindeki sahnede; ortada, flüt çalan ve her iki yanında el ele tutuşmuş kadınlar müzik eşliğinde dans ederek betimlenmiştir (Görsel 5a-b).



Görsel 5a-b: Analatos Ressamı, MÖ 690-680. Amphora ve ayrıntısı. Flüt eşliğinde eğlenen, dans eden kadınlar (Atila, 2021: Fig. 141).

Müzik adının kökeni, Grek mitolojisindeki esin perileri Grekçe Μουσαῖος, Mousaios'tan gelmektedir (Erhat, 1996: 667; Estin & Laporte, 2002: 52; Civelek, 2016: 37-46;

Çelgin, 2011: 440). Grek mitolojisindeki dokuz Mousa, güzel sanatlarla ilişkilendirilmiştir; Kleio, Euterpe, Thaleia, Melpomene, Terpsikhore, Urania, Erato, Polymnia ve Kalliope'dir (Çelgin, 2011: 440; Erhat, 1996: 667; Tuna & Özer, 2015: 63-73). "Mousalar"dan, Terpsikhora lirik şiirin ve dansın simgesidir (Civelek, 2017, 3); Grek mitolojisinde ve Homeros'un "Odysseia" adlı destanında geçen, güzel sesleriyle gemicileri etkileyerek öldüren, sirenlerle de ilişkilendirilmiştir (Homer. Odyssey, XII, 208). Melpomene ise şarkıların ve trajedinin simgesidir (Estin & Laporte, 2002: 53). Hesiodos, "İşler ve Günler-Theogonia" adlı eserinde müziğin ilham perilerini tanrısal kökenli olarak göstermiş ve onların tüm tanrıları mutlu ettiklerinden söz etmiştir (Hesiod., Theogony, 45,50: 58). Böylece Greklerde güzel sanatlar, tanrısal bir kökene dayandırılmıştır. Hesiodos'ta müziğin gücünü anlatan dizeler şu şekildedir:

"Önce Musalar'dan konuşalım."

...

Olympos'un karlı zirvesi

Bu seslerle dolup taşar.

Onların şarkıları, toprak ve gökyüzü tarafından yaratılan

Tanrılar soyunu mutlu eder.

...

Bu tanrılardan doğan cömert diğer tanrılar,

Tanrıların ve insanların babaları Zeus,

En büyük ve en güzel tanrı,

İnsanlar

ve Titanlar soyu mutlu edilir bu müziklerle" (Hesiod., Theogony, 45-50: 58; 45-50: 59).

Grek mitolojisindeki Orpheus da müzikle ilişkilendirilmiştir. Gizem dinlerinin bir temsilcisi olarak görülen ve gizem olgusunun insan ruhuna işleyen müziğin nağmeleriyle derinleştiren Orpheus, Apollon'un verdiği lyra ile vahşi hayvanları hatta ağaçlarla kayaları dahi ardından sürükleyecek kadar mistik bir müzik bilgisiyle donanmıştır (Dürüşken, 2000: 51).

Küçük yaştan itibaren müzik eğitimi alan Grekler, sosyal yaşamlarının birçok alanında müzik ve danstan yararlanmışlardır. Örneğin; II. Messenia Savaşı'nı Tyrtaios'un şarkılarıyla kazandıklarına (Friedell, 2011: 114); atlarını "at çiftleştirme melodisi" ile çiftleştirerek güzel tayların doğacağına inanmışlardır. Grek sosyal yaşamının vazgeçilmez eğlence unsurlarından olan symposionlarda, müzik ve dans başlıca unsurlardır (Friedell, 2011: 114). Symposion, belli kuralları olan, belli bir başlangıç töreni olan bir eğlencedir. Bu eğlence anlayışı Platon'un "Şölen" adlı eserinde de verilmiştir: "...Sokrates sedire uzanmış, hep beraber yemişler, Tanrı için şarap dökmüşler, şarkılar söylemişler, bütün adetleri yerine getirdikten sonra, başlamışlar içmeye." (Platon, Şölen, 176 a, 9). Bu söylemde symposionun aşamaları anlatılmıştır. Tanrı Dionysos için şarap dökülerek bir kutsal törenle içmeye başlanmasıyla symposiona bir kutsallık atfedilmiştir.

Müzik ve dans birlikteliğinin en yaygın sosyokültürel ilişkisini inanç boyutu oluşturmaktadır ve bu durum, kutsal törenlere sosyal bir boyut da kazandırmıştır. Çünkü müzik ve dansın oluşturduğu duygusal yoğunluk bireylerde sosyal bir güdülemeye yol açmıştır (Şahin, 2008: 269-285). Bu nedenle müzik ve dansın kullanıldığı ortam veya mekanlar, nesneler ve inançlar anlam kazanmıştır (Alcorta & Sosis, 2005: 323-359). Bu bağlamda kutsal törenlerde müzik ve dans, bireyleri ve toplulukları bir araya getirerek "biz" duygusunun oluşmasına katkı sağlamış, birey ve toplum arasında bir köprü olmuştur (Warner, 1997: 229; Şahin, 2008: 269-285). Katılımcıların aynı mekanı paylaşmaları aralarında güven, ortak duygu ve bir bağ oluşmasına neden olmuştur. Burada kullanılan sembol, kelime, jest ve mimikler kolektif bir birleşmeyi sağlamış olup katılımcılar arasında kutsal bağlılık duygusu ve ahlaki hisleri ortaya çıkarmıştır (Karaman, 2010: 227-236; Collins, 2004: 48). Toplumsal ilişkilerin düzenlenmesi

ve devamlılığının sağlanması açısından büyük öneme sahip olan kutsal törenlerin yalnızca bireysel değil aynı zamanda gruplar hâlinde gerçekleştirilmesi, grup bilincini yükseltmiştir (Peacock, 1979: 391). Bu durum, bireyin ait olduğu toplumun dinsel, kültürel değerleriyle sosyal normlarının nesilden nesile aktarılmasını sağlamış, böylece bir kültürel hafızanın oluşmasına katkıda bulunmuştur (Cohen, 1999: 54).

Greklere müziği, şiirin çeşitli formlarında kullanmışlardır. Müzik, tiyatro ve felsefenin de konuları arasında yer almıştır. Trajedilerin, komedilerin ve satirik dramların kendine özgü müzik ve dansları icra edilmiştir (Estin & Laporte, 2002: 53); Euripides'in "Orestes"i ve "Seikilos'un Şarkısı" gibi (Civelek, 2016: 38). En erken örnek Aristoksenos'un "Harmonik Elementleri"dir (Civelek, 2016: 38). Felsefe alanına bakıldığında Pythagoras'ın öğretisi müzik ve matematiğin sıkı ilişkisini savunan Pythagorasçılar öne çıkmaktadır. Pythagorasçılık'ta "müzik, kozmik düzenin matematiksel bir ifadesi" olduğu düşünülmüştür (Civelek, 2016: 37-46). Pythagoras, müzikteki uyumun tümüyle sayılara dayandığını, tellerin ya da borunun uzunluğu ile onlardan çıkan ses perdeleri arasında matematiksel bir ilişkinin olduğunu öne sürmüş; bu düşüncesini yıldızlar, güneş ve ay gibi gök cisimlerinin yeryüzüne yakın/uzaklığına da uygulayarak evrenin uyumlu sesler veren bir birlik olduğu sonucuna varmıştır. Kozmik hareketin bu dönüşüne insan ruhunun da uyduğuna inanmıştır (Koşapınar, 2007: 73). Bundan dolayı, müziğin insan ruhunu besleyen ve gerektiğinde onu onaran ve dengeleyen bir etkiye sahip olduğunu düşünmüştür. Pythagoras, mutsuzluk ve çabuk öfkelenmeyi melodilerle tedavi etmeye çalışmıştır. Pythagorasçılar ritim, müzik ve dansla kötü ruhların kovulacağına inanmıştır (Tuna & Özer, 2015: 63-73).

Hastalıkların tedavisinde de müzik kullanılmış ve olumlu sonuçlar elde edilmiştir (Friedell, 2011: 114). "Paignon" adı verilen bir müzikle, hastalık ve dertlerden kurtulabileceklerine inanmışlardır (Tuna & Özer, 2015: 63-73). Müzik, beyinde titreşim ve özel depreşmeler oluşturarak akıl hastalıklarının tedavisinde kullanılmış olup (Çağıl, 2013: 6) uzun süren yolculukların yorgunluğunu ve zor işlerde çalışmanın neden olduğu yıpranmışlığı da gideren bir büyü özelliği taşımıştır. Greklerde de Asklepios kültünün şifa merkezlerinde müzikle terapi yapılarak hastalar iyileştirilmiştir (Tuna & Özer, 2015: 63-73). Buradaki hekim-rahipler, müziği ruhsal ve zihinsel hastalıkların tedavisinde kullanmışlardır. Örneğin akıl hastalıklarını at kemiklerinden veya içi boşaltılmış bir çeşit bitki olan helaboranın sapından yapılmış aletlerle çalarak tedavi etmişlerdir (Tuna & Özer, 2015: 63-73). Ruhsal bunalımları olan hastalar müzikle tedavi edilmiştir; birçok histeri vakasının flüt ile belli melodiler çıkarılarak iyileştirildiği bilinmektedir (Tuna & Özer, 2015: 63-73). Sağaltmayla ilgili müzikli terapiler birçok kültürde de yer almıştır.

Tüm inançlarda özellikle de ezoterik öğretilerde kutsal törenlerin hakikati bildirmesi, bu hakikatin gizli bilgilerini unutturmaması ve nesilden nesile aktarılması kutsal törenlerin en önemli amaçlarından biri olmuştur (Çağıl, 2013: 4). Greklerde müzik, insan ruhunu okşayan, eğiten ve olgunlaştıran bir olgudur. Atina'da eğitim, okuma-yazma, aritmetik; müzik (Görsel 6) ve fiziksel eğitim olmak üzere üç bölümde gerçekleştirilmiştir (Deighton, 2005: 45). Platon ve Aristoteles müziği klasik eğitimin önemli bir parçası olarak görmüşlerdir (Randel, 1986: 346). Okulda müzik eğitimi "kitharistes" olarak anılan öğretmen tarafından verilmiştir (Görsel 7; Deighton, 2005: 45).

Eğitimin yanı sıra önemli bir başka konu olan siyaset alanında da müzikten yararlanılmıştır. Müzik olgusunun devlet düzenine uyarlanması konusu Platon'un "Devlet" adlı eserinde ayrıntılı olarak işlenmiştir. Platon'un "Devlet" adlı eserinde, güzel sanatların özellikle de müziğin kurallarının devlet düzenine uyarlanması ve böylece ideal bir devlet yapısının oluşmasını salık veren bir anlayış sergilenmiştir. Platon'un eserinde, müzik eğitiminin

eğitimlerin en iyisi olduğunu, insanı yücelttiği ve özünü güzelleştirdiği; müziğin insanı mutlu kılacak bir kaynak olduğu vurgulanmıştır (Platon, Devlet, 402a). Platon, eğitimin müziğe dayandırılmasını şu sözlerle açıklamıştır: “Kendini iyi bir insan olarak yetiştirmek isteyen güzeli arar, güzeli över, ondan hoşlanır ve onunla beslenir. Daha düşünmeye başlamadığı çağda tiksindir çirkinden; düşünme çağına gelince de kendisini yetiştiren müziğin düşüncesiyle akrabalığını sezer, onu sevinçle karşılar.” (Devlet, 402 a: 94) diyerek müziğin insan eğitiminde önemli bir rol oynadığını belirtmiştir.



Görsel 6: Agrigento Ressağı, MÖ 470. Kalpis üzerine işlenmiş Greklerde müzik eğitimi betimi (Boardman, 2002: Fig. 328).



Görsel 7: Berlin Ressağı, MÖ 490. Karınlı amphora üzerine işlenmiş Kitharistes. (Boardman, 2002: Fig. 152.2).

Platon, gençlerin etik açıdan gelişmelerinde duyusal olan müziğin esas unsur olduğunu savunmuştur. Çünkü Platon, karakter eğitiminde duyusal olana önem vermiştir; ayrıca yararlı ve insanı gevşeten iki yönünden söz etmiştir. İnsanı gevşeten ve içki sofralarına yakışan makamların Ionia ve Lydia makamları ile savaşçıların söyleyebileceği Dor ve Phrygia makamlarının olduğunu; böylece biri yumuşak öteki sert iki makamın yeterli olabileceği çok telli bir sürü saz aramanın gereksiz olduğunu belirtmiştir. Müzikteki ölçülülüğü devlet yapısına da uydurmuş ve ideal bir devlet yapısının nasıl olduğuna dikkat çekmiştir (Platon, Devlet, 398a). Platon, toplum yapısında da tıpkı müziğin makamları gibi sert ve yumuşak iki türlü davranış şeklini yeterli bulmuştur. Bu iki makamın davranışa uyarlanmasını şöyle açıklamıştır: “...öyle bir makam alalım ki, savaşta ya da zor karşısında kalan, yaralanan, yenilen, ölümle karşı karşıya gelen ve her türlü mutsuzluk içinde kaderine kafa tutabilen bir adamın yiğitçe davranışına uysun. Bize bir başka makam daha lazım ki, barış içindeki yaşayışımıza, giriştiğimiz işleri başarmak için zor kullanmadan, serbestçe yaptıklarımıza uysun. Barışta ne yapar bu insan? Bir dostuna öğüt verir, Tanrıya yalvarır, birine yol gösterir, kızar, sitem eder; ... o da denileni yapar, sonunda giriştiği işi başarır. Başardığı zaman da gurura kapılmaz, ölçülü, akıllı ve uslu davranır. Olan biteni hoş görür. İşte biri sert, öteki yumuşak bu iki makam, iyi

günde olsun, kötü günde olsun, akli başında ve yiğit insanların sesine uyacak bu iki makam bize yeter.” diyerek insanın müziğin ölçüsünü baz alarak bu ölçülülüğü yaşama uyarlayarak mutlu ve huzurlu olabileceğinin altını çizmiştir (Platon, Devlet, 398a, b, c). Yukarıdaki anlatımda Platon’un ideal birey-toplum-devlet paydaşlarının genel özellikleri açıkça belirtilmiştir. Bu bağlamda biri, sert olanı, savaşta takınacak tutum; diğeri, yumuşak olanı, barışta takınacak tutum olarak en ideal davranış tarzının nasıl olması gerektiği vurgulanmıştır. Bu şekilde idealist bir yaklaşımla Platon, bozulmuş ve çürümüş toplumu temizlediğini ifade etmiştir; aynı zamanda ritim ve melodinin söze uyması gerektiğini söylemekle; kanunların toplumsal mekanizmayı işletebilen bir yapıda olmasını, bu şekilde iyi ve güzele ulaşılabilirliğini; “... Bir biçimin güzelliği ya da çirkinliği ritmin yerinde olup olmamasına bağlıdır...” (Platon, Devlet, 400 d, e: 92-93) sözleriyle belirtmiştir. Platon gibi Aristoteles de müziği önemsemiş ve Yunan klasik eğitiminin bir parçası olarak görmüştür (Randel, 1986: 346).

Sonuç

İnsanlığın varoluşundan beri gerek inanç dünyasında gerekse sosyal yaşantıda insan ilişkilerini düzenleyen, dengeleyen ve bunlara anlam katan müzik-dans ve kutsal tören birlikteliği tüm toplumlarda yerini almıştır. Büyük bir özenle yapılan kutsal törenler, aynı zamanda insanların Tanrılara ulaşması için birer aracıydı. Tanrıları memnun etme veya kızgınlıklarını gidermede kullanılan bir yöntem olan kutsal törenler, insan ruhunun derinliklerine inerek ve besleyerek orada yatan duyguları açığa çıkaran, onlara değen müziğin her bir ritmi ve dansın her bir hareketi birleşerek insanın esrime hâline geçmesine neden olmuştur. Grek dünyasında da bu kutsal törenlerin müzik ve dans birlikteliği yadsınamayacak kadar güçlü bir etkiye sahip olmuştur. Bu unsurların doğum, evlilik ve ölüm gibi yaşamın çeşitli aşamalarında gerek bireysel gerekse topluluklar şeklinde gerçekleştirilen kutsal törenlerde de bir büyü gibi insan psikolojine etki etmiştir. Müzik, dans ve kutsal törenlerin bu gizemli gücü Grek inancında ve sosyal yaşantısında etkili olmuştur. Ayrıca müzik ve dans, özellikle zihinsel ve ruhsal hastalıkları iyileştirmede kullanılan bir teknik olup Greklerde Asklepion kültüründe sık sık kullanılmış ve olumlu sonuçlar elde edilmiştir.

Hesiodos, Homeros, Platon, Pythagoras, Aristoksenos, Euripides ve daha birçok Grek felsefecileri, şairleri ve sanatçıları dansı ve özellikle müziği ele almış ve kendi alanlarına göre anlamlandırmışlardır. Arkeolojik buluntulardan seramikler üzerine müzik-dans ve kutsal tören sahneleri sık sık işlenmiş olup Grek kültürünün inanç ve sosyal yaşantısı hakkında değerli bilgiler vermiştir. Grek ruhunun ayrılmaz bir parçası olduğu anlaşılan bu unsurlar Greklerde de birey ve toplum bağına güçlendirmiş, özellikle Klasik Dönem devlet düzeninin belirleyici felsefi anlayışı olan ideal devlet yapısına etki ederek Grek yaşamında büyük önem arz etmiştir. Bu bağlamda Klasik Dönem’in önemli filozoflarından biri olan Platon, müziğin kurallarını, ölçüsü ve ritimlerin uyumluluğunu birey-toplum-devlet eksenine uyarlayarak müzik olgusunun Greklerin yaşamına büyük oranda etki ettiğinin ve yaşamın her alanına sirayet ettiğinin açık bir kanıtıdır.

Bilgi Notu

Makale araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır. Yapılan bu çalışma etik kurul izni gerektirmemektedir.

Kaynakça

- Atila, C. (2021). *Antik Yunan seramiği-Protogeometrik Dönem’den Arkaik Dönem’e (MÖ 1050-620)*. Myrina Yayınevi.
- Alcorta, C. S. & Sosis, R. (2005). Ritual, emotion, and sacred symbols the evolution of religion as an adaptive complex. *Human Nature*, 16(4), 323-359.

- Altunay, E. (2014). *Paganizim-I Kadim bilgelige giriş*. Hermes Yayınları.
- Boardman, J. (2002). *Kırmızı figürlü Atina vazoları*. (Çev: G. Ergin), Homer Kitabevi.
- Boardman, J. (2013). *Kırmızı figürlü Atina vazoları, Arkaik Dönem*, (Çev: G. Ergin), Homer Kitabevi.
- Civelek, A. (2016). Antik dönem seramiklerinde yaşam ve müzik. T. Yazıcı, K. Gülbeyaz (Ed.), *2. Uluslararası Müzik ve Dans Kongresi E-Bildiriler Kitabı* içinde (37-46. ss.), Müzik Eğitimi Yayınları.
- Civelek, A. (2017). Antik Ege dünyasında dans. *Avrasya Bilimler Akademisi Sosyal Bilimler Dergisi 3. Uluslararası Müzik ve Dans Kongresi Özel Sayısı*, 1-8.
- Cohen, A. P. (1999). *Topluluğun simgesel kuruluşu*. (Çev: M. Küçük), Dost Kitabevi.
- Collins, R. (2004). *Interaction ritual chains*. Princeton University Press.
- Çağır, N. (2013). Kutsal metinler ve müzik. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (39), 1-46.
- Darga, A. M. (2013). *Anadolu'da kadın*. Yapı Kredi Yayınları.
- Deighton, H. J. (2005). *Eski Atina yaşantısında bir gün*. (Çev: H. K. Ersoy), Homer Kitabevi.
- Dürüşken, Ç. (2000). *Antikçağ'da yaşamın ve ölümün bilinmezine yolculuk: Roma'nın gizem dinleri*. Arkeoloji Sanat Yayınları.
- Erhat, A. (1996). *Mitoloji sözlüğü*. Remzi Kitabevi.
- Estin, C. & Laporte, H. (2002). *Yunan ve Roma mitolojisi*. (Çev: M. Eran), TÜBİTAK Yayınları.
- Friedell, E. (2011). *Antik Yunan'ın kültür tarihi*. Dost Kitabevi Yayınları.
- Garcia, M. E., Plevin, M., Macagno, P. (2018). *Yaratıcı hareket ve dans*. (Çev: E. Salman), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Hays, T. & Minichiello, V. (2005). Older people's experience of spirituality through music. *Journal of Religion, Spirituality & Aging*, 18(1), 83-96.
- Hesiodos. (2014). *İşler ve günler-tanrıların doğuşu*. (Çev: F. Akderin), Say Yayınları.
- Homerios. (2014). *Odyseia*. (Çev: A. Erhat), İş Bankası Kültür Yayınları.
- Karaman, K. (2010). Ritüellerin toplumsal etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (21), 227-236.
- Koşapınar, C. (2007). *Tarihsel süreç içerisinde yaygın olarak kullanılan ses sistemleri ve bu sistemlere katkısı olan filozoflar*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Peacock, J. L. (1979). Notes on a theory of the social evolution of ritual. L. Honko (Ed.), *Science of Religion Studies in Methodology Kitabı* içinde (390-401. ss.), Mouton Publisher.
- Platon (1999). *Devlet*. (Çev: S. Eyüboğlu, M. A. Cimcoz), Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Platon (2006). *Şölen-Dostluk*. (Çev: S. Eyüboğlu, A. Erhat), Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Randel, M. (1986). *The new Harvard dictionary of music*. Belknap Press of Harvard University Press.

- Schwemer, D. (2013). Tanrılar kültü, büyü ritüeli ve ölülerin bakımı. M. Doğan, M. Alparslan (Ed.), *Hititler Kitabı* içinde (432-449. ss.), Yapı Kredi Yayınları.
- Şahin, İ. (2008). Dini hayatın ritmi: Ritüel ve müzik. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 49(2), 269-285.
- Şahin, N. (2013). *Antik Dönem’de Anadolu’da kadın*. Ege Üniversitesi Basımevi.
- Theokritos. (1949). *Epithalamion/Yunan çoban şiirleri I*. (Çev: S. Sinanoğlu). MEB Yayınları.
- Tuna, A. & Özer, M. C. (2015). Bergama Asklepion’unda bir sağaltım yöntemi olarak müzik. *Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı Dergisi*, (7), 63-73.
- Uslu, L. (2018). *Antik Yunan’da kadın betimlemeleri ve kadının sosyal statüsü*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Warner, R. S. (1997). Religion, boundaries, and bridges. *Sociology of Religion*, 58(3), 217-238.
- Yiğit, İ. (2023). Hititlerde kült dansları ve dans-müzik-din ilişkisi. *Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 6(4), 95-108.
- Zaidman, L. B. (2005). Pandora’nın kızları ve Yunan kentlerindeki ritüeller. G. Duby, M. Perrot (Ed.), (Çev: A. Fethi), *Kadınların Tarihi Ana Tanrıçalardan Hristiyan Azizelere 1 Kitabı* içinde (341-376. ss.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

The aim of the study is to examine the effect of the magic of music and dance accompanying rituals, which have been an integral part of the faith throughout human history, on the individual and society; at the same time, to examine the effect of these elements, which constitute the essence of the subject, on the Greek soul and its place in social life. Although it is performed by the individual, rituals, which are a social phenomenon, have been carried out uninterruptedly by communities and transferred from generation to generation. Rituals, which are the repetition of symbolic behavior patterns, serve as an emotional path that constitutes group consciousness and coexistence, a guide for new knowledge and experiences, a bond that connects the past and the future, and a bridge that provides social continuity, rather than individuality.

Music and dance, which are two important fields of fine arts today, have accompanied rituals in almost all communities and ancient religions throughout history; it has increased the effect of rituals and enabled participants to pass out by affecting the world of emotion and reach "Nirvana" in a way. At the same time, the use of dance and music in rituals has created a sense of belonging to a certain community by establishing a bond between individuals; in this respect, they have assumed the role of ensuring the socialization and self-confidence of the individual by carrying a strong metaphor feature. As in all cultures, a literature study has been conducted on how music, dance and rituals, which have an important place in both the religious world and social life, mythology and philosophy of the Greeks, shape the structure of Greek society and how they are used in which areas.

Rituals that build bridges between the individual and society have become an integral component of religions; because without ritual and religion, religious beliefs lack their emotional and social dimensions and motivating power. The combination of music, dance and rituals creates a strong motivating effect on the individual by providing an emotional experience and spiritual deepening in the participants; at the same time, it enables the participant to reach "Nirvana" with its vibrant, intense and human soul. In this respect, it is seen that a sense of connection and belonging to the community is formed between the participants in the rituals with the effect of dance and music.

The origin of the word is mentioned in Greek mythology as "Music from Moses constitutes an important branch of Greek education and it is known that music is also used in various forms of poetry. The Greeks were studying music from an early age. In addition to education, it is understood that music is also used in politics, which is another important issue. The idea of adapting the music phenomenon to the state order first manifested itself in Planton. In this regard, Plato's work titled "State" has been examined and it is understood that Plato defends the view that sensory music is the main element in the ethical development of young people and emphasizes that the state structure should be structured in this way as music has rules, measure and order.

Although music, dance and rituals are more religious in the Greeks - some dances seem to be dedicated to gods and goddesses - it is seen that they take place in feasts, weddings, funerals, in short, in all areas of life. In addition, tragedies, comedies and satirical dramas have their own music and dances.

In rituals, the participant who dances with the effect of music and gets ecstatic moves to a dimension where unlimited pleasures are experienced beyond the limited and full of responsibilities in daily life. Religion constitutes the most common sociocultural relationship between music and ritual. However, rituals, whether secular or religious, create a sanctity and gain a social motivation with an emotional intensity. For this reason, the environment or places where the rituals are performed, objects and beliefs gain meaning.

As a result, ritual, music and dance are a comfort area that provides the coexistence of communities from the past to the present, creates a sense of belonging to a community and provides emotional satisfaction. These elements, which were understood to be an integral part of the Greek spirit, strengthened the bond between the individual and society in the Greeks, made themselves felt in all areas of social life, and it is understood how important they were in Greek life, especially by affecting the determining philosophical understanding of the classical period state order to the ideal state structure.